

1

1: Stepski lunj (*Circus macrourus*) je bil pri nas do še pred nekaj leti izjemno redka vrsta z neugodnim varstvenim statusom v Evropi.
foto: Dejan Rocner

Samec se vrača s plenom – majhnim sesalcem. Hiter pregled zapiskov mi pove, da se je odpravil na lov pred slabe pol ure. In se že vrača. Spremljam ga med preletom nasipa. Še preden pride do rogoza, iz njega zleti samica. Leti naravnost proti njemu. Ko se približata drug drugemu, iztegneta svoje dolge noge. Vse traja manj kot sekundo. Samec je predal plen samici v hitri, že skoraj akrobatski potezi in se usedel na suho drevo, samica pa nazaj na gnezdo. To je bilo eno izmed mnogih podobnih opazovanj v letu 2009, ko je bila potrjena gnezditev rjavega lunja (*Circus aeruginosus*) v Sloveniji, in sicer na zadrževalniku Medvedce.

Lunji Slovenije

// Dejan Bordjan

Poznanih je 16 vrst iz rodu *Circus*, ki so razširjene po vseh celinah, z izjemo Antarktike. Še pred nedavnim jih je bilo poznanih manj, saj so trem podvrstam priznali status samostojnih vrst, in sicer po eni v Avstraliji, Afriki in Severni Ameriki. Od šestnajstih vrst imajo neugoden varstveni status štiri, od tega sta dve ranljivi in ena ogrožena. V Evropi gnezdijo štiri vrste lunjev in vse se pojavljajo tudi v Sloveniji.

Lunji gnezdijo skoraj izključno v odprtih okoljih, tako suhih, kot so stepe, savane, polpuščave in v zadnjih desetletjih tudi žitna polja, kot v mokriščih, na primer na barjih, resavah in plitvih, z obrežnim rastlinjem poraščenih vodnih telesih. Njihov način lova je učinkovit v odprtih okoljih. Lovijo namreč v nizkem letu tik nad tlemi, med katerim pregledujejo območje in tako iščejo plen. Letijo z rahlo privzdignjenimi perutmi, ki dajo občutek plitve črke V. S hitrimi spremembami leta ujamejo plen, ki je lahko majhna ptica do velikosti jerebice (*Perdix perdix*), majhen sesalec do velikosti odraslega kunca, kuščar, dvoživka ali večja žuželka. Nekateri lahko v plitvinah celo ujamejo ribe. Ob zelo raznovrstnem plenu se lunji lotijo tudi mrhovine, plen pa lahko tudi preprosto ukradejo drugim pticam.

V nasprotju z mnogimi ujedami, kot so orli in sršenarji, pri lunjih ni poznanih večjih zgostitev na selitvi čez Sredozemsko morje, saj se čez Gibraltar in Bospor seli le po nekaj sto osebkih. To je posledica tega, da lahko za let izkoriščajo termične vetrove, kot na primer sršenarji, lahko pa se selijo z aktivnim letom. Zaradi tega lahko letijo tudi v manj ugodnih vremenskih razmerah ter nad morjem, kjer ni termike.

Za večino vrst lunjev je značilna spolna dvoličnost, kar pomeni, da se samci in samice po videzu med seboj razlikujejo. Prav tako se od odraslih dobro ločijo spolno nezreli osebki, katerim se perje postopoma spreminja v odraslo. Tako lahko v dobrih opazovalnih razmerah našim opazovanim lunjem določimo tako starost (do odraslega perja) kot spol. Ker so si predvsem samice različnih vrst podobne med seboj, je za razlikovanje vrst na terenu potrebne nekaj več vaje.

Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*)

Rjavi lunj je največja in najbolj razširjena vrsta lunja v Evropi (43–55 cm). Kljub temu, da ima največji razpon peruti med lunji, je tudi najtežji, kar nekoliko zmanjša videz dolgoperutosti. Zaradi tega med vsemi našimi lunji še najbolj spominja na kanjo (*Buteo buteo*). Je edina vrsta lunja pri nas, ki ima v vseh starostih in pri obeh spolih rjav hrbet brez bele trtice. Rjavi lunj gnezdi po večjem delu Evrope, v delu osrednje Azije in v severni Afriki, kjer je zastopan z drugo podvrsto. Med gnezdenjem je vezan na večje sestoje obrežnega rastlinja, kot sta trst in rogoz, kjer si splete gnezdo. Lovi nad trstičjem in okoliško odprto krajino, tudi nad intenzivno obdelanimi njivskimi površinami. Kot drugi lunji se prehranjuje z že naštetimi

raznovrstnim plenom, ne uidejo mu niti vodne ptice in njihovi mladiči. Je selivec, ki severna gnezditvena območja zapusti v avgustu in se odseli v Sredozemlje ter Afriko. Zaradi intenzivnega preganjanja in verjetno tudi zaradi pesticida organoklorida je bila populacija rjavega lunja na polovici 20. stoletja močno zmanjšana. Zaradi različnih varstvenih ukrepov se je evropska populacija te vrste v zadnjih desetletjih povečala, tako danes v Evropi nima varstveno neugodnega statusa.

Pojavljanje v Sloveniji: Rjavi lunj je najpogostejša in najštevilčnejša vrsta lunja v Sloveniji. Največjo možnost za opazovanje bomo imeli med koncem februarja in koncem maja ter med začetkom avgusta in koncem oktobra. V teh obdobjih ga lahko opazimo po vsej Sloveniji, tudi visoko v gorah (nad 2000 metrov), nad gozdom in celo letedečega nad centrom Ljubljane. V večjem številu (več deset osebkih) se pojavlja predvsem spomladi, z viškom ob koncu marca in začetku aprila. Nedavno štetje na spomladanski selitvi je razkrilo, da območje zadrževalnika Medvedce takrat preleti krepko čez 1.000 osebkih. Kljub temu, da se jih čez Slovenijo jeseni seli manj, pa opazovanja več kot deset osebkih na nekaterih območjih niso posebej redka. Pozimi je rjavi lunj pri nas zgolj redek gost, ki je bil doslej opazovan manj kot desetkrat. Na obalnih mokriščih Italije blizu meje s Slovenijo pa redno prezimuje nekaj deset osebkih. Je edina pri nas trenutno gnezdeča vrsta lunja. Kljub temu, da so bili gnezditveno sumljivi osebki opazovani marsikje po Sloveniji, je bilo gnezdenje potrjeno šele leta 2009 na zadrževalniku Medvedce, kmalu za tem pa tudi na območju Ormoških lagun. Od takrat naprej na teh dveh območjih bolj ali manj redno gnezdi do trije pari. Glede na večanje populacije in nezahtevnost glede življenjskega prostora lahko pričakujemo, da bo v prihodnosti gnezditve potrjena še kje.

Pepelasti lunj (*Circus cyaneus*)

Pepelasti lunj (45–55 cm) je najbolj severno živeča vrsta lunja. Naseljuje Evropo in Azijo, ameriško podvrsto pa sedaj obravnavamo kot ločeno vrsto – ameriški pepelasti lunj (*Circus hudsonicus*). Kljub temu, da na globalnem nivoju vrsta nima neugodnega varstvenega statusa, pa je v Evropi populacija ocenjena kot osiromašena oziroma zmanjšana. Slednje je posledica upada gnezdečih populacij po večjem delu Evrope v preteklih desetletjih. Pepelasti lunj gnezdi tako v suhih kot z vodo zasičenih odprtih okoljih, kot so barja, resave, stepe in celo gozdne jase v tajgi. Pleni tudi nekoliko večji plen, kot so barjanski jerebi (*Lagopus lagopus*) in kunci, zaradi česar vsaj v Veliki Britaniji prihaja pogosto v nasprotje z lovskimi interesi. Sicer se podobno kot druge vrste lunjev v Evropi seli, vendar na krajše razdalje. Veliko jih prezimi v srednji Evropi.

Pojavljanje v Sloveniji: Pepelasti lunj je za rjavim druga najštevilčnejša vrsta lunja v Sloveniji. Pri nas se pojavlja predvsem v hladni polovici leta. Prvi pepelasti lunji se k nam priselijo v drugi polovici septembra, izjemoma že konec avgusta, in ostanejo pri nas do konca aprila. Posa-

2

3

2: Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*) – spolno nezrel samec
foto: Matej Vranič

3: Rjavi lunj – samica
foto: Dejan Bordjan

4: Pepelasti lunj (*Circus cyaneus*) – samec
foto: Kristijan Zupančič

5: Pepelasti lunj – samec
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

6: Pepelasti lunj – samica
foto: Uroš Potek

7: Močvirski lunj (*Circus pygargus*) – samec
foto: Derek in Melinnia Bibber / T3 Raptors Photography

8: Močvirski lunj – samica
foto: Jure Novak

9: Stepski lunj (*Circus macrourus*) – samec
foto: Sergey Pisarevskiy

mezne osebkke lahko opazujemo celo do konca maja. Pojavljajo se predvsem v odprti krajini po vsej Sloveniji, tudi na višje ležečih območjih, kot je Nanos. Število prezimujočih osebkov lahko med posameznimi leti močno niha in je predvsem odvisno od tega, kakšna je zima severno od nas. Največje število jih prezimuje na Ljubljanskem barju in Cerkniskem polju. Na slednjem se lahko na prenočišču zbere tudi več kot 40 osebkov. Manjše število pepelastih lunjev redno prezimuje na območju zadrževalnika Medvedce, kjer pa se jih več zbere med spomladanskim preletom. Nedavno štetje na spomladanski selitvi na tem območju je razkrilo, da spomladni območje preleti več kot 400 osebkov.

Močvirski lunj (*Circus pygargus*)

Močvirski lunj (39–50 cm) je gnezdilka večjega dela Evrope in osrednje Azije. V zahtevah glede življenjskega prostora je nekako med rjavim in pepelastim lunjem. Podobno kot pepelasti tudi močvirski lunj gnezdi tako v suhih kot vodnih okoljih. Uspešno gnezdi tudi na obsežnih njivskih površinah, posejanih z žitom. Slednje so naravovarstveni problem, saj jih pogosto požanjejo, še preden so mladiči sposobni poleteti iz gnezda. V ugodnih življenjskih razmerah lahko na razmeroma majhnem območju gnezdi več parov. V naši bližini je tak primer Malo blato na otoku Pag na Hrvaškem. V nasprotju z rjavim in pepelastim lunjem se jeseni skoraj vse ptice odselijo v Afriko, le izjemoma kakšen osebek ostane tudi v Sredozemlju.

Pojavljanje v Sloveniji: Močvirski lunj je izginuli gnezdilec Slovenije. Še na polovici prejšnjega stoletja je bil gnezdilec Ljubljanskega barja, danes pa se pri nas pojavlja zgolj med preletom, spomladi od konca marca do konca maja ter jeseni avgusta in septembra. Kot pri drugih vrstah lunjev je tudi močvirski številčnejši spomladi. Posamezni osebkki so opazovani tudi zunaj omenjenega obdobja v začetku marca, v poletnih mesecih in v prvi polovici novembra, vendar so ta opazovanja še redkejša

od opazovanj med jesensko selitvijo. Močvirskega lunja lahko sicer opazimo po vsej Sloveniji. Opazovan je bil celo na Mangrskem sedlu, kar je nad 2000 metri. Največ opazovanj je s Cerkniskega polja, kjer v začetku maja niso nič nenavadnega opazovanja petih in več osebkov. Več opazovanj je bilo še na Ljubljanskem barju in Dravskem polju.

Stepski lunj (*Circus macrourus*)

Stepski lunj (40–50 cm) je najredkejša vrsta lunja v Evropi. Gnezdi v stehi med vzhodno Evropo in osrednjo Azijo, prezimuje pa v podsaharski Afriki in južni Aziji. V zadnjih desetih letih je bil zabeležen občuten porast opazovanj stepskega lunja v osrednji in zahodni Evropi, tudi na Finskem. S tem povečanjem so se pojavili tudi osebkki, ki prezimujejo v Sredozemlju, predvsem v Španiji. Stepski lunj je edina vrsta lunja v Evropi z neugodnim varstvenim statusom. Med gnezdenjem je izmed vseh naših lunjev vezan na najbolj suh življenjski prostor. Med selitvijo ga lahko opazujemo v raznolikih odprtih okoljih, pogosto skupaj z drugimi vrstami lunjev.

Pojavljanje v Sloveniji: Stepski lunj je bil pri nas do še pred nekaj leti izjemno redka vrsta. Leta 2002 je bilo zabeleženo njegovo prvo opazovanje po več kot petdesetih letih. Od leta 2009 dalje pa ga opazujemo vsako leto in kot kaže, se število opazovanih osebkov, podobno kot drugod po Evropi, povečuje. Glavnina opazovanj pri nas je v času spomladanske selitve konec marca in začetek aprila, le dve potrjeni opazovanji sta iz obdobja jesenske selitve v začetku septembra. Opazovanja stepskega lunja se ujemajo z območji, kjer je največje število opazovalcev, tako je bil največkrat opazovan na zadrževalniku Medvedce, Ljubljanskem barju ter Cerkniskem jezeru. Druga opazovanja pa so raztresena po Celjski kotlini, Dravskem polju, Pomurju, Vipavski dolini in pri Pivki. ●

4

5

6

7

8

9

10

10: Stepski lunj – mladosten osebek (je podoben samici, ki ima kremast trebuh in vidno črto na primarnih letalnih peresih) foto: Radha Rangarajan